

Делиорманска пролет

разказ

В Делиормана се случи моята случка. В одаята на Кьор Мемиш. Гаазия бе, загубил едно око за имането на султана. И какво да прави едноок? То, май и другото толкоз виждаше. Нива ли да изоре? Или пък гърба да насече? Препитаваше се с тази одая. Кафенце ще предложи, лятото пък шербетец хладен. Пътник-странник ще прюти, с лучец и каквото дал Аллах ще нагости. Лятото бе трудно, но зимска зафучи ли, що амуджи* имаше из селото, при него бяха. Животните дори не наглеждаха, а и тях на деца оставяха, че да се научат на работа така, хайлязите им с хайлязи.

През една вечер започна всичко. Уж пролет чакаха, а то... Като завя и зафуча, та чак да спре забрави. Бурите удариха една подир друга, сняг и преспи затрупаха, колкото човешки бой, а да грейне слънце сякаш не му идваше и наум.

– Брех... Брех... Брех... – изричаха амуджите един през друг – Сякаш няма да спре. Дали не е дошъл краят на света?

– Ходжа, какво пише в календара? – питаха и други.

– То... календар... – оправдаваше се и ходжата, прихванал оредялата си брада. – Какво да пише в един календар? Пролет трябва да е.

– Да не си объркал нещо гните, ходжа?

– Е, как ще ги объркам? Дракам всеки ген чертичка. Това е. Да речеш да съм пропуснал някоя и друга – не. Тя, и ходжовица, да са свети земите ѝ небесни, всяка вечер ме питаше: „Ти чертата гръпна ли гнес, ходжа ефенди?“. „Бе, ще я гръпна някой ген аз чертата, ама да видим кога ще е“ – изричах, ама на... Такава е била волята на Всевишния – мене поцади, а нея прибра.

– Да са свети земите ѝ небесни, ходжа ефенди.

– Да са свети...

– Да са свети земите...

– Амин...

На централно място бяхт се бе подпрял, опънат на миндера. Идваше и той понякога. Цяла зима в конака стои ли се? А тук приказка ще чуе, друг лъжа ще изрече. После спор ще почне – и така неусетно как времето отлетяло. Много-много на бея не смееха да се обаждат амуджите, затова той повече мълчеше, че да не развали моабета. А и какъв беи е тоя, който за щяло и не щяло устата си ако отваря? Ще поизчака малко, нека пък несретниците поспорят, на края ще изрече гума тежка и по миндера даже ще удари. Така вървеше по тези земи.

– Брех, гърво и камък от стуг се пукат – въздъхна някой.

– На кехаята... снощи кучето умряло – поде друг.

– Ама от стуг ли?

– Че от какво друго?

– Брех... Куче от стуг да умре! Къде се е чуло и видяло такова нещо.

– То, куче, куче, ама и то гуша носи. Живинка...

– Значи затова старите хора са казали „кучешки стуг“.

– А бе, той не го и хранеше гобичето като хората, пезевенкът му с пезевенк. Аз така знам – удари ли стуг, хляб от кучето няма да късаниш. Ще му даваш, ако трябва и двоина дажба. Нека се ояде животинчето, мазнинка да върже.

– Тъй, тъй, то кучето мазнинката го пази.

– Е, не само. Кожухчето... Гледаш го уж мокро като кокошка, а пухчето отголу сухо.

Отстрани, до вратата, приседнал на крайцеца на миндера, ей тъй, колкото с едната кълка на меко, а с другата върху студената рогозка, седеше налбант Емин. Роден нещастник, окъсан, грипав. Лятото поизкарваше по някой грош. Я на бея конете ще подкове, я келяво магаре. Но зимата и кафето на просия сърбаше. Седеше налбант Емин, ама един такъв умислен. Ще рече човек, че доксан докуз** гемии е имал и всичките до една се затрили по чужди морета. От време на време надаваше ухо към нещо, изречено от бея, може пък човекът да го извикаше да подкове някой кон в конюшнята. После отново забиваше глава, точно там, където се срещаха рогозката и миндера. Приказваха амуджите, надлъзваха се, а нашият така и глава не повдигна.

– Е, налбант Емин, кажи нещо и ти ге – подсети го някой по едно време. – Цяла нощ и гума не си обелил. След тези думи налбантинът сякаш се стресна. Аха и да проговори. В цялата одая настана тишина в очакване на думите му. Дори бяхт застина с филджана кафе, допрян до устните, забравяйки да сръбне.

– К'во да кажа? – промълви, вместо това, налбантът. Гласът му изкънтя сякаш така, издълбоко, като че ли идващ от някаква сянка, вселена в тялото му.

– Е, как какво да кажеш? Няма ли какво да кажеш?

– Имам, как да нямам, но само мъка. То, беднякът и да го хванеш, да го разрежеш, ей тъй, едно хубаво да му отвориш гърдите, да погледнеш в гъното на самата му гуша, и какво? И там само мъка. В мъка сме се родили на този свят и в мъка ще си заминем. Тя, мъката, за нас е дадена.

– Едно кафе ще пийнеш ли, налбант Емин, аз черпя – обади се и бяхт.

– Че що да не пия? Отказва ли се на беи?

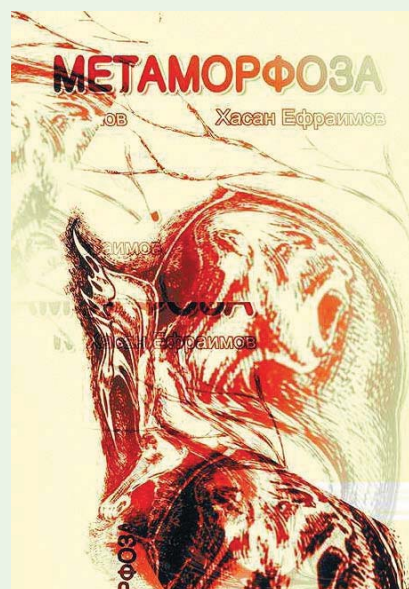
– А пък като се разтопи снегът ще ми подковеш конете. Ама искам едно хубаво да ги подковеш. Със златни подкови искам, да знаеш. Като ги чуят отдалече, да казват, на бея конете идват, със златните подкови, звънтят като камбанки.

– Ще ти ги подкова, беи ефенди. Само да цъфне

Хасан Ефраимов

Хасан Ефраимов е роден в с. Трем, Шуменско. Детството си, което не е леко, прекарва в родното си село. Завършва медицина в Медицинския университет, Варна, а по-късно специализира „Акушерство и гинекология“ в Медицински университет, София. Работи като акушер-гинеколог в Добрич. Започва да пише проза в зряла възраст. През 2016 г. излизат от печат първият му роман „Метаморфоза“ и първият му сборник с разкази „Дервишки караконджул“. През 2017 г. излизат последователно сборниците с разкази „Събирачът на болка“, „Паралелен свят“, „Изпращачът на души“ и „Шейтаните от тавана на гара Хитрино“. Следват сборниците му „Възкресение“ (2018) и „Графити“ (2019). Творби на Хасан Ефраимов са част от сборниците „Часовниковата кула“ (2017) и „Читател до поискване“ (2018). По един от неговите разкази – „Джанки в Манхатън“ е създаден и едноименен моноспектакъл, който е представян от актьора от Добричкия театър Красимир Демирев в различни градове в България. Хасан Ефраимов въвежда в българската литература образите на Караконджула и Шейтана, а също и символа на цъфналата джанка. В неговите произведения тя е наречена луда слива, а ароматът ѝ подлудява тези, които са напуснали родния си край, кара ги да страдат, за да не устоят и някой ден да се завърнат. Характерно за автора е, че свободно споделя произведенията си в интернет. Участва активно и в общественния живот на страната. Ефраимов е сред създателите на социалния проект „Чудната градина“ за осигуряване на работа на лица с интелектуални затруднения в град Добрич. Това е инициатива на Фондация „Свети Николай Чудотворец“, на която Ефраимов е член на Управителния съвет.

веднъж грянът.

– Че той грянът цъфна, бе. Ей, кога беше? Преди бурята ходих до гората и навсякъде грянът разцъфтял – обади се и някой друг.

– Цъфнал той, ама га го питам аз за какво е цъфнал. Ей, на, щъркелът ми трябва да пристигне тази нощ, а навън вижте какво е.

Настана суматоха в одаята. При споменаването на щъркела всички се обавиха в един глас. Имаше си щъркел налбант Емин. Гнездото бе в двора му, на една висока акация. Уж акациите не живеели по много, а откак се помнеше, гървото си беше все там, а и по времето на баща му, на дядо му, а и навярно преди това. От години щъркелът пристигаше все в един и същи ден. Дъжд, сняг, бури не гледаше. Пропеят ли трети петли, клонът му затракваше от гнездото, изплетено от сухи клонки. Излизаше тогава налбант Емин и гъло му се радваше и говореше:

– Ей, гушичка... гушичка... Пристигна ли? Пообиколи, а? Ама пак тук се върна. Ходи, де ходи, ама ей, като она баир няма, нали? И гъолът... Нашият гъол.

Може да е някакъв никакъв си гъол... Живо блато, всичко в кал, ама наслои ли се веднъж калта по човката ти... После в каквито и води да я плакнеш, все тук ще те влече.

Повече не заспиваше налбант Емин. Сегеше под гървото, докато зарята на слънцето не озари хоризонта. После запалваше огъня, правеше едно джезве кафе и присядаше на сундурмата***. Щъркелът и той стоеше на гнездото и го гледаше, без да мръдне. Разказваше му за далечните земи, през които бе прелетял. Сърбаше от ароматното кафе налбант Емин и изведнъж пред очите му се зареждаха чудни картини. Виждаше голям град, с минарета, достигащи до облаци, кораби, големи колкото Голямата каршия, люшкаци се върху бурните вълни. А мизерията... Мизерията отлиташе, сякаш ометена от последните зимни ветрове. Имаха си някакъв език, непонятен за останалите, който владееха само гвамата. Изпиваше си кафето налбант Емин, но продължаваше да седи на сундурмата. Щъркелът изтракваше само веднъж, като дойде. После започваше да обикаля по

цял ден. Отлиташе и скоро се връщаше със съчки, стърчащи от големия му клон. Дълго се майстореше. Подбутваше тук, придърпваше там и след това, като оправя гнездото, заставаше на него и по цял ден мълчаливо се взираше на юг. Накрая, някой ден се задаваше ято в галечината, разтваряше криле тогава щъркът и посрещаше своята половинка галеч над селото. Дълго кръжаша над Голямата каршия, носейки се на огромните си криле. Кръговете ставаха все по-малки и все по-ниски. Накрая двоицата кацаше на гнездото, влитаха шиш и дълго тракаха с дългите си клюнове:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

– А бе, какъв щъркел сънуваш и ти в тази буря?

– обади се ядосан някой. – Куче да вържеш навън, няма да стои, а ти... Ей, на, прибрал съм кучето в плевнята.

– А, в тази зима да гоиде щъркел... – обади се и друг.

Един през друг, надвиквайки се, всички си казаха мнението. Мълчаха само баят и налбант Емин. Баят бе вперил очи в налбанта и го гледаше, без да мигне.

– Моят щъркел ще гоиде – повдигна накрая глава налбантът. – Вали, гърми, трещи, ще гоиде. Така е било винаги. И така ще бъде. По времето на баща ми е идвал. Преди това и по времето на дядо. Той разправяше, че и по времето на дядо му е идвал все на тази дата. Моят щъркел ще гоиде. Не може да не гоиде.

Дълго се надвикваха амуджите. Одаята замяза на разбунен кошер. Няколко души подкрепиха налбанта, но бяха достатъчно убедени в думите му, че да спорят наравно с останалите.

– Тихо... – обади се по някое време баят. – Какво сте се развикали, бетер ханъми. Млъкнете...

Възцари се тишина. Баят повдигна филджана и бавно и шумно сръбна от кафето си.

– То, така, да приказва само празни приказки всеки може – обърна се след това към налбант Емин. – Щял да гоиде... щял да гоиде и това е. Друго не знаеш. Но един мъж трябва и да застава зад думите си. Навън виелица, гърво и камък се пукат, а ти с твоя щъркел само си чешеш езика. Ти, налбант Емин, готов ли си да застанеш зад думите си, подобно истински мъж? Чак тогава налбант Емин отново повдигна глава и погледна бая.

– Винаги съм стоял зад думите си, бей ефенди – изрече с тъжен глас. – И всички тези хора могат да ти го потвърдят. Аз по вятъра не плюя. И плюнката си не ближа. Може да съм беден и грипав. Да няма какво да ям, но гумата ми не тежи по-малко от твоята. И аз никога, бей ефенди, не съм ставал пабуч на ничий крак.

– Така ли? Тогава... Залагам 100 декара земя, че щъркел ти няма да гоиде – изтърси баят и злобно се усмихна.

Сякаш бомба падна в одаята. Амуджите отново започнаха да се надвикват един през друг.

– Тихо... Тихо казах – развика се и баят на свой ред. – Моята гума също на дъве не става, налбант

Емин.

– Бих заложил, но къде у мене 100 декара, бей ефенди?

– Щом нямаш земя... Ще заложеш жена си. Загубиш ли, идва в моя харем. Спечелиш ли, взимаш земята.

Изведнъж се възцари гробна тишина. Бе хвърлил око на жената на налбанта, проклетникът. Въртеше се, сучеше се и все покрай тях минаваше, за да я зърне. То, тъй... какво остава друго да му вземеш на бедняка? Но и гушата му да вземе богаташът, все малко ще му се струва. Откакто я зърна, загуби мира и покоя си баят. Сънуваше вечер как тънката ѝ снага се кърши пред очите му. Събуждаше се, целият плувнал в пот. Отваряше очи, въртеше се в леглото и повече не успяваше да мигне. А сега изведнъж съдбата я пращаше в неговите ръце. Къде ти щъркел в тази виелица?

– Ако не гоиде щъркел... За какво ми е на мене жена, бей ефенди? – продума накрая налбант Емин. – И животът ми не ми е потребен. Той, беднякът, заради едната пролет живее. И пролет като няма... Съгласен съм.

Баят стана и с лукава усмивка се приближи до налбант Емин.

– Договорихме се – изрече. – И всички тези мъже са ни свидетели.

Подаде си десницата, изчаквайки и налбантът да направи същото. Той също стана, подаде си ръката и после си ги стиснаха. Ходжата веднага извади кютука, наплюнчи калема и записа сделката.

– Къор Мемшиш, кафе за всички. Аз черпя за нова невеста – извиси се гласа на бая над всички.

Разтича се кафеджията. Не стига другото, а и малко куц беше с единия крак, но и другият не го държеше кой знае колко. Запришждаха филджани, поставени в подноси. Амуджите ги взимаха в ръка и дълго ги въртяха в шепите си. После се навеждаха и шумно засърбваха. Очертаваше се тежка нощ. Едва ли някой щеше да заспи тази вечер, в очакване на развръзката.

– Налбант Емин, сръбай, сръбай – хилеше се от време на време баят. – Какво? Да не би шекерът ти да е малко? На, сложи си още една бучка. Не се стискай, де, аз черпя.

Започваше задружен смях. Тези, които бяха почъкьоз, започнаха открито да се подиграват на налбанта.

– Една жена имаше в ръцете си и тя отиде курбан, налбант Емин – провикваха се.

– Ти не можа да я заплодиш, ама виж баят сега какво ще направи – обаждаша се и други.

– Най-много до жътва ще е надула корема.

– Неверници... как говорите така за моята ханъма – развика се и баят.

После отново се обърна към налбант Емин, след възцарилата се тишина, и настоятелно го подкани:

– Сложи си шекерче, де. Друго като няма в този живот, поне да е сладък.

Пропряха първи петли. Всички нагадоха уши и се

заслушаха. Някои дори си позволиха да отворят вратата и да надникнат навън, но бързо се повърнаха назад. После ходжата тихо зачете от неговите дълги молитви. Всички мълкнаха и се заслушаха в монотонното му пеене. Мълчеше и налбант Емин, забил глава в крайчеца на мингера. А навън зимната виелица ставаше все по-силна. Вееше, фучеше, заплашвайки да отнесе одаята с керемидите барабар. Къор Мемиш, усетил галаверата от големия оборот, хвърляше гърва в камината, без да се стиска, но кой знае какъв ефект нямаше. Пропяха втори петли. Ходжата привърши с молитвата си.

– Не са хубави тези неща, бей ефенди – обърна се по някое време към бей. – То, животинките, по волята на Всевишния идват. Той им казва кога да тръгнат, кога да пристигнат. Той ги води по пътя. Как иначе? Човек да е, ще го обърка, няма да го намери, а то, хайванчетата... Да речеш, че е до съседното село, а то... Ей, на буря... И тя е творение на Всевишния. И ние... Не са хубави тези работи, дето ги правиш.

– Ти да мълчиш там – тросна му се накрая бейт.

– Бе, то, аз ще мълкна, ама да вземеш така жената на бедняка. Всевишният вижда...

Възцари се тишина. Никой повече не смееше да диша дори. Чуваше се само воят на делиорманската виелица. Такава, каквато е само по тези земи. Понякога жестока, дори смъртоносна. Затрупваща всичко, превръщаща душите на хората в студени и безжизнени камъни. Камъни, на които после им е трудно да уловят дори топлината на слънцето. Тогава, как да я уловят в себеподобните, носещи същите камъни, вместо душа?

– Трябва да пропоят вече – обади се някой. – Трети петли.

Всички наостриха уши.

– А бе, вятърът понамаля сякаш или на мен така ми се струва – прошепна ходжата.

Никой не му отвърна.

И тогава, изведнъж, в промеждутъка на два порива на вятъра, се чу:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

Налбант Емин подскочи от мястото си. С една крачка стигна до вратата и я отвори. Отначало не се видя нищо. Само огромен облак сняг нахлу в одаята. После... Всички зърнаха щърка, строполен безжизнен на прага.

– О, Всевишни... – проплака ходжата и вдигна ръце към небето в молитва. Всички веднага го последваха.

Налбант Емин награби щърка и хукна към камината.

– Махнете се... Махнете се – крещеше само. – Махнете се от огъня.

Положи щърка на земята. Целият бе вкочанен. Виждаше се само една огромна ледена топка. Крилето му бяха залепнали за тялото, целите във висулки. Как е летял? И идея си няма. Навярно наистина е дело на Всевишния.

– Ти се прибра... Прибра се... Душичка – шеп-

теше налбант Емин, презърнал щърка. – Съзлите му течеха, подобно две реки. – Прибра се у дома. Студът, снегът, виелицата... не успяха да ти попречат в порива ти към дома. Не успяха да те прекършат.

По едно време някой извика. Бейт беше припаднал.

Доиде пролетта. Слънцето грейна, цветя разцъфтяха. Бурите утихнаха и поеха на север. Щъркелите на налбант Емин се разтракаха в гнездото си. Бейт домъкна кадията от Шумен. Кютюкът му беше пълен със задължения на налбант Емин. Бейт ги плати и запази земите си.

– Той толкоз пари не е виждал през живота си – роптаеха селяните. – Пък уж ги бил взел назаем.

– Единият е бей, другият кадия – обаждаше се втори – Султански хора.

– Да речеш да им кажеш нещо... И какво?

– Ще пратят аскера. Камък върху камък няма да остане.

– Така е дошло и така ще си заминете.

По някое време бейт изведнъж се поболя. Легна и повече не стана. Цяло лято виковете му се носеха из селото, за ужас на селяните.

– Така умират не сторилите хаир през живота си – обикаляше селото и твърдеше ходжата. – Така умират тези, прогали се на Шейтана и презърнали харама.

Помина се накрая бейт и отърва и себе си, а и цялото село. На погребението му отиде само ходжата. Никой друг не искаше да се докосне до харама.

– Очите му ги нямаше – твърдеше после ходжата. – Само две дупки. Сякаш избодени от човки.

Тръгна погребалната церемония, а над селото се чуваше само:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак...

Послеслов

Израснах в двора на гряд, под гнездото на щъркелите, които долитаха всяка пролет. И по времето на баща ми са идвали, а и по времето на гряд. Грядо разправяше, че и по времето на гряд му било така.

– И какво станало после? – питаха ме децата, като бях малък.

– Изкъвали му очите – отговарях. – Всяка вечер са ходели до стаята му и са къбвели очите му. Затова е викал така.

– И как в тъмното?

– Че той, в бурята долетял щъркът.

Минаха години. Животът ми приближава вече своя край. Това е историята, която ще оставя на моите деца. За щъркелите, продължаващи да долитат. Не признаващи бури и студ – Щъркелите на Делиормана. И над тази земя ще продължи да се чува:

– Трака-трак, трака-трак, трака-трак... ◆

* Амуджа, мн. амуджи и амуджалар – 1. братовчед; 2. чичо, байо

** Доксан-докус – деветдесет и девет; прен. голямо количество

*** Сундурма – чардак